

HERFSTTREK VAN KRAANVOGELS OVER HET GOOI EN DE VECHTSTREEK IN 1988.

Alfred van Klaveren

Inleiding.

Reihalzend zagen we eind oktober op de telpost Corversbos uit naar Kraanvogels. Aanhoudende oostenwind en de wetenschap dat Kraanvogels in oktober en november boven ons land zijn waar te nemen vergrootten de kans op het zien van deze imponerende vogels. Verschillende leden van de VWG had ik reeds op deze feiten geattendeerd en hen gevraagd naar Kraanvogels uit te kijken. Een half uur na het beëindigen van de herfsttrektelling van 26 oktober werd een groep van 100 Kraanvogels boven Kortenhoeve waargenomen, komend uit noord-oostelijke richting. Als we nog een half uur langer op de telpost waren gebleven.....

Intussen heb ik direkt laten weten dat ik de waarnemingen van 1988 wilde verzamelen. Langzaam druppelden de gegevens binnen. Na het ontvangen van de laatste (?) waarnemingen in januari 1989 bleek pas hoe omvangrijk de herfsttrek van Kraanvogels over ons werkgebied is geweest. Van alle waarnemingen werden plaats, aantal, tijd en vliegrichting genoteerd. Zonodig werden nadere gegevens van de groepen verzameld. Alle groepen Kraanvogels zijn op kaart ingetekend. Daarna werd gekeken welke waarnemingen betrekking hadden op dezelfde groepen, om zo dubbeltellingen te vermijden. Hierdoor is op verantwoorde wijze een totaalbeeld ontstaan van de herfsttrek van Kraanvogels over ons werkgebied. Zonder deze gegevens had dit verslag niet gemaakt kunnen worden. Daarom wil ik hierbij alle waarnemers en andere leden, van wie ik gegevens gekregen heb, heel hartelijk danken.

Weersinvloeden tijdens de trekperiode.

Bepaalde weersomstandigheden tijdens de periode dat Kraanvogels langs of over de oostgrens van ons land trekken kunnen verantwoordelijk zijn voor een westwaartse verschuiving van de trekbaan. (Glutz von Blotzheim 1973, SOVON 1987). Zo werden in 1982 tijdens oostenwind, gecombineerd met mist, in heel Nederland, maar ook in ons werkgebied grote aantallen waargenomen (van Klaveren 1983, SOVON 1987).

In de herfst van 1988 verliep het weerbeeld als volgt. Vanaf 14 oktober kwam de wind uit oostelijke richting. Eerst uit O tot NO, vanaf 18 oktober uit O tot ZO en na 22 oktober voornamelijk uit ZZO. De wind nam af van krachtig op 16 en 17 oktober tot zwak van 20 tot 24 oktober. Op 25 oktober was de wind matig ZZO. 'sNachts stond de maan vol aan de hemel. Hoewel het tijdens deze dagen voornamelijk 'smorgens heilig tot nevelig kon zijn, was er geen sprake van mist. Op 26 oktober kwam de wind nog steeds uit de richting ZO tot ZZO, maar was hij toegenomen tot vrij krachtig. Na 26 oktober draaide de wind naar W tot NW en nam in kracht toe. Desondanks werden er nog tot en met 29 oktober groepen Kraanvogels boven het werkgebied waargenomen.

Begin november werd het weerbeeld bepaald door een korte, actieve oostelijke stroming met nachtvorst en een zwakke ZO-wind. Op 5 november draaide de wind naar ZW. Deze wind hield aan tot in de derde week van november.

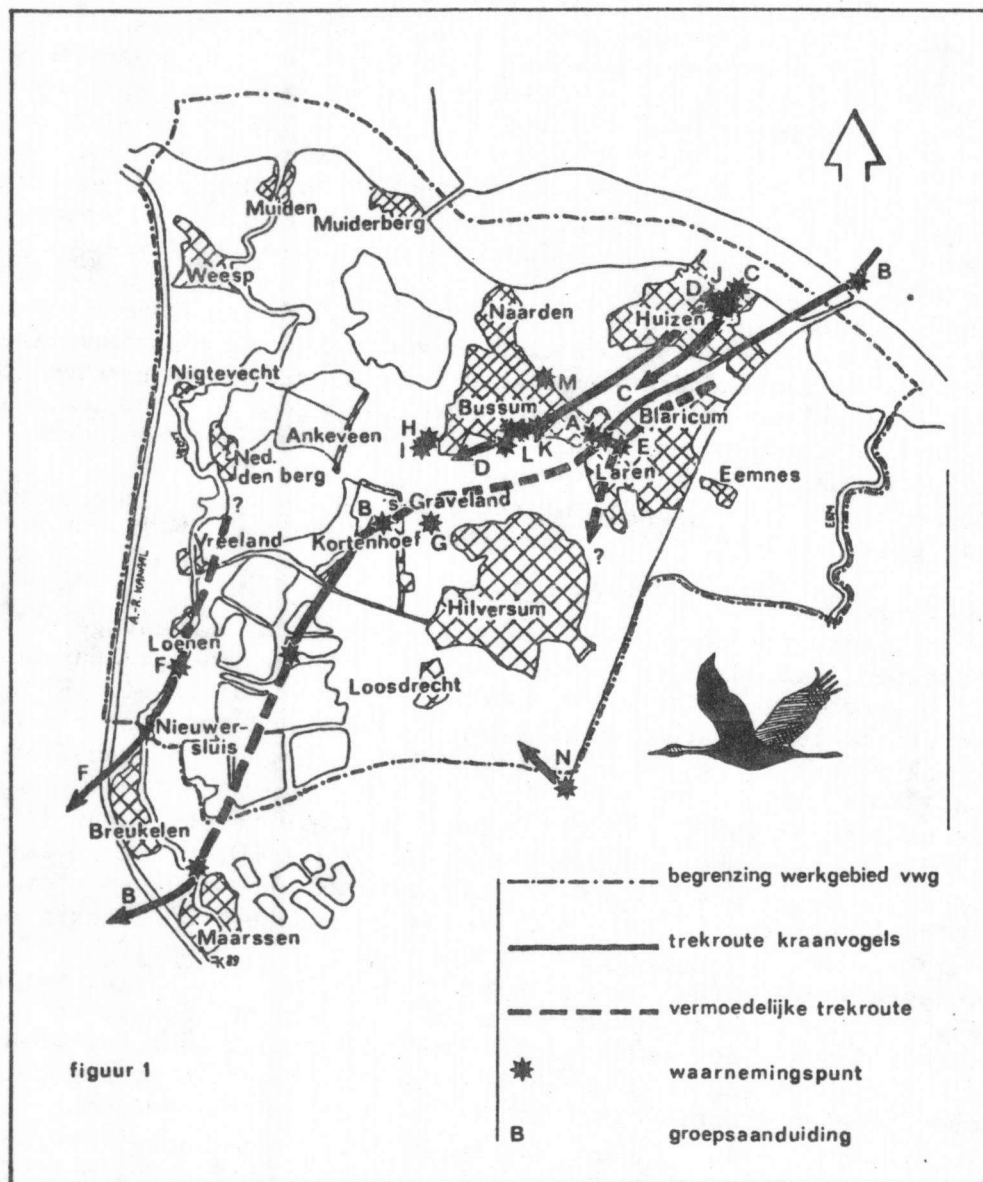
De relatief sterke doortrek van Kraanvogels over ons werkgebied viel samen met een koude-inval in Noord-Europa, gecombineerd met een overwegend ZO-wind. Op 25 oktober werden de eerste Kraanvogels boven het Gooi waargenomen. De laatste waarneming op 14 november, in het uiterste zuiden van ons werkgebied, werd onder iets andere weersomstandigheden gedaan. Welke rol de westelijke wind hierin gespeeld heeft is onduidelijk, maar waarschijnlijk zijn ook deze Kraanvogels door de voorafgaande oostenwind in westelijke richting afgeweken van de gebruikelijke route.

Waarnemingen.

Het overgrote deel van de Kraanvogels is gezien op 26 oktober. Om dubbeltellingen te vermijden is het tijdstip van elke waarneming, de groepsgrootte en de vliegrichting erg belangrijk. Het heeft veel moeite gekost om bij alle waarnemingen de meest noodzakelijke gegevens te krijgen, dit omdat de gegevens

van de doorgegeven waarnemingen niet altijd compleet waren. Uiteindelijk levert dit het trekpatroon op volgens figuur 1. In totaal werden bijna 1.000 exemplaren boven het werkgebied waargenomen, verdeeld over 14 groepen. Uit de periode van 25 oktober tot en met 6 november zijn in totaal 23 waarnemingen bekend geworden.

De eerste groep (A) op 25 oktober bedroeg ca. 20 ex., vliegend over Laren. Van 26 oktober werden in totaal 15 waarnemingen bekend. Aan de hand van de gegevens zijn de volgende trekroutes gereconstrueerd. De groepen worden aangeduid met een letter (zie ook figuur 1).

25-10	A	14.00 uur	20 ex	Laren	richting Z	(mmed.F.v.d.Weyer)
26-10	B	12.00 u.	100 ex	Stichtse Brug	r. ZZW	(F.Breek)
		12.03 u.	100 ex	Laren	r. ZZW	(F.v.d.Weyer)
		12.30 u.	100 ex	Kortenhoef	r. WZW	(L.Hartog)
		middaguur	100 ex	Loosdrecht	r. Z(ZW?)	(mmed.A.Vermeule)

Rond 13.00 uur werd een groep van ca. 120 ex. waargenomen boven Maarssen (J.Wolters). Daar de waarnemer niet zeker was van de waarnemingstijd en het aantal zou deze groep ook nog onder groep C kunnen vallen.

C	11.55 u.	130 ex	Huizen	r. ZW	(R.v.Beusekom)
	11.57 u.	130 ex	Huizen	r. ZW	(B.+J.Roor, G.Ros)
	12.00 u.	? ex	Huizen	r. ?	(O.Langendorff)

De laatste groep werd kort ná groep D (11.55 u.) waargenomen en heeft waarschijnlijk betrekking op bovenstaande waarnemingen van 130 exemplaren.

D	11.55 u.	155 ex	Huizen	r. ZW	(R.v.Beusekom)
					Deze groep werd kort vóór de waarneming van groep C gezien en geschat en kan mogelijk betrekking hebben op de volgende waarnemingen van 180 exemplaren.
	11.55 u.	180 ex	Huizen	r. ZW	(O.Langendorff = O.L.)
	12.15 u.	180 ex	Bussum	r. ZZW	(G.J.Brandjes)
	12.15 u.	60-70 ex	Bussum	r. WZW	(mmed.J.Ketelaar)

De laatste waarneming betreft waarschijnlijk een deel van groep D. Deze groep vloog zeer laag over de huizen en kon daardoor moeilijk worden gevolgd.

E	14.48 u.	100 ex.	Laren	r. ZZW	(F.v.d.Weyer)
F	14.45 u.	105 ex	Loenen	r. Z	(J.v.Wetten, mmed.D.Jonkers)
					Deze groep kan onmogelijk dezelfde zijn geweest als groep E, aangezien de waarnemers erg zeker waren over de waarnemingstijd. Groep F heeft hoogstwaarschijnlijk de route over de Vechtplassen vanaf de Hollandse Brug gevolgd.

G	23.30 u.	50-70 ex	's-Graveland	r. W	(J.Bakker, Nat.Mon.)
					De vogels van groep G vlogen in het maanlicht en konden daardoor worden geteld.

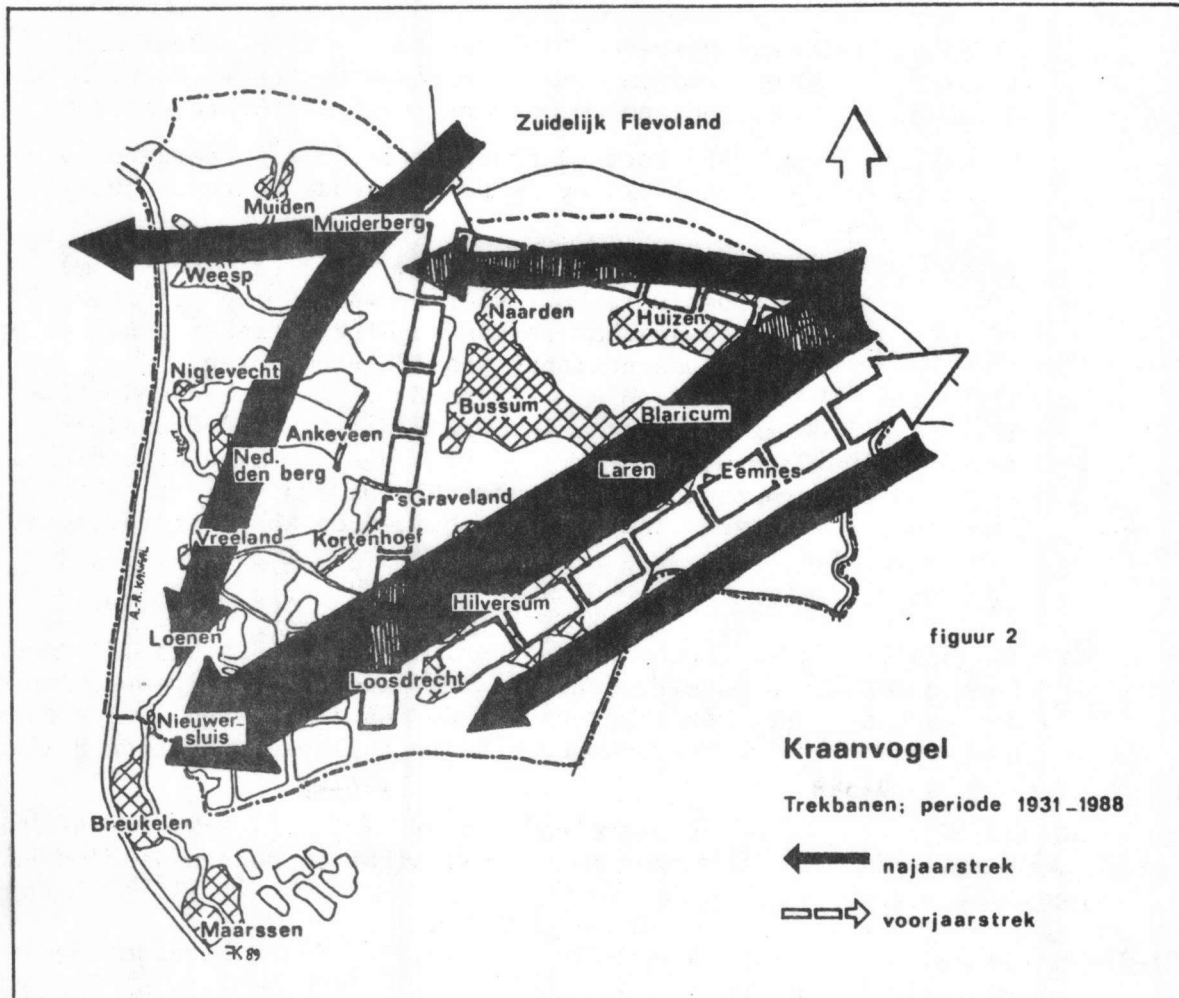
27-10	H	08.00 u.	28 ex	Hilv.Meent	r. ?	(H.Beentje, mmed.O.L.)
	I	08.10 u.	5 ex	Hilv.Meent	r. ?	(H.Beentje, mmed.O.L.)
28-10	J	15.00 u.	100 ex	Huizen	r. ?	(R.Langendorff, mmed.O.L.)

De twee volgende groepen werden 's-avonds waargenomen en konden niet worden geteld. De schattingen door de waarnemers geven dus bij benadering de aantallen weer.

	K	22.05 u.	50? ex	Bussum	r. ?	(G.J.Brandjes)
	L	22.45 u.	30? ex	Bussum	r. ?	(F.Rijnja, mmed.O.L.)
29-10	M	09.30 u.	50 ex	Bussum	r. ?	(Mw.Bast, mmed.O.L.)
14-11	N	09.00 u.	6 ex	Holl.Rading	r. NW	(Marra)

Uit bovenstaande waarnemingen blijkt hoe belangrijk het is de exacte tijd van waarnemen te noteren en de exemplaren binnen een groep zo goed mogelijk te tellen. Verder is door het vermelden van de vliegrichting de trekroute achteraf beter te reconstrueren. Zo'n reconstructie heeft in 1982 nauwelijks plaatsgevonden, waardoor een schatting van het totaal aantal doorgetrokken Kraanvogels achteraf heel voorzichtig moest gebeuren. In november 1982 bedroeg het aantal waargenomen Kraanvogels min. 406 ex., verdeeld over vijf dagen, van 4 tot en met 8 november. Het totale aantal waargenomen Kraanvogels in de herfst van 1982 bedroeg min. 440 ex. In de herfst van 1988 werden alleen al op 26 oktober min. 655 ex. boven het werkgebied waargenomen. Het totaal aantal Kraanvogels dat in het najaar van 1988 werd gezien bedraagt 864-974 exemplaren. Dit is twee maal zoveel als in 1982. In 1982 ging het echter om meer kleinere groepen, terwijl in 1988 juist een flink aantal grote groepen werd waargenomen (zie tabel).

Op 14 november werden zes exemplaren waargenomen tussen Maartensdijk en Hollandse Rading. Ze vlogen tamelijk laag, alsof ze gingen landen, in NW richting, richting vliegveld Hilversum (groep N). Aldaar werden ze niet pleisterend aangetroffen (mmed.Marra). Dit najaar werd in tegenstelling tot 1982 geen melding gemaakt van jonge Kraanvogels.

figuur 2

Wordt kraanvogeltrek over ons werkgebied traditioneel?

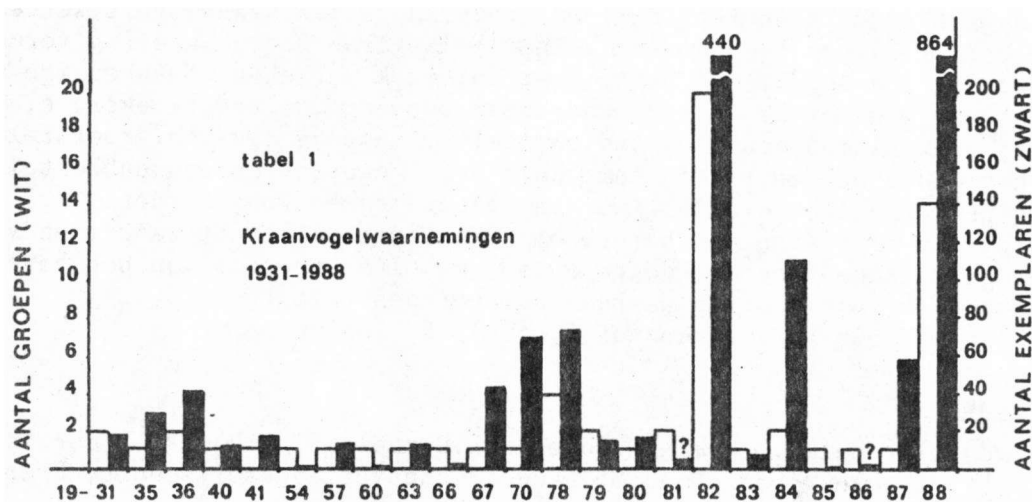
In figuur 2 worden de trekbanen weergegeven, zoals die aan de hand van waarnemingen vanaf 1931 bekend zijn geworden. De zwarte pijlen geven de routes aan die de Kraanvogels in het najaar volgden. De witte onderbroken pijlen stellen de trekbanen in het voorjaar voor. Deze trekbanen zijn geconstrueerd aan de hand van 106 waarnemingen vanaf 1931. Alle waarnemingen werden op kaart aangebracht en zijn uiteindelijk met elkaar verbonden, wat resulteerde in figuur 2. Bij de beschouwing van de zwarte trekbanen valt direkt de brede route over Blaricum en Hilversum op. Deze route, die loopt van de kust bij Huizen naar de Vechtplassen bij Loosdrecht en zuidwest gericht is, wordt gevormd door 58% van de waarnemingen. Vanaf 1940 is het aantal waarnemingen constant gebleven tot 1980 (gemiddeld 4 waarnemingen per decade). Voor de periode 1980-1988 bedraagt het aantal herfstwaarnemingen op deze route 34 (65% van het totaal over deze periode). Hoewel de toegenomen activiteiten van waarnemers ongetwijfeld een belangrijke rol heeft gespeeld in dit grote aantal waarnemingen, is hiervoor waarschijnlijk ook een andere oorzaak te vinden.

Hierover straks meer.

Ook het aantal waarnemingen van de westzijde van het werkgebied, over de Vechtplassen, is in de periode van 1980-1988 duidelijk toegenomen. Overigens zijn uit dit gebied géén waarnemingen van herfsttrek uit de periode vóór 1970 bekend! Alle waarnemingen stammen uit de tijd ná het droogvallen van Zuidelijk Flevoland (1968).

De toename van het aantal waarnemingen van de route Huizen-Loosdrecht heeft hierop ook zeer waarschijnlijk betrekking. De vogels kunnen nu over land hun tocht naar het zuiden vervolgen en hoeven niet meer terug te schrikken voor het water van de vroegere Zuiderzee en het IJsselmeer vóór de inpolderingen. Misschien is hier zelfs sprake van een blijvende verschuiving van de trekroute in westelijke richting?! Wanneer ook de waarnemingen uit de Flevopolders ieder jaar nauwkeurig worden verzameld kan hierin wellicht duidelijkheid gebracht worden.

Ook de routes langs de Gooimeerkust en vanaf de Eemmond onder Hilversum door, beiden vanaf 1931 bekende trekbanen, worden nu nog gebruikt, zij het in vrij beperkte mate (12% resp. 14% van alle herfstwaarnemingen). Doch ook hier is een lichte toename van het aantal waarnemingen te constateren, met name langs de oostzijde van Hilversum.

In tabel 1 worden het aantal waargenomen groepen (witte balkjes) en het aantal exemplaren (zwarte balkjes) uitgezet tegen het jaar van waarnemen. De vraagtekens staan voor 'snachts overvliegende groepen. Duidelijk is dat Kraanvogels niet ieder jaar werden waargenomen.

Tot 1978 evenwel. Na dit jaar werden tot en met 1988 elk jaar Kraanvogels gezien. Topjaren waren zonder twijfel 1982 en 1988. Ook is duidelijk te zien dat in 1978 een einde lijkt te zijn gekomen aan een reeks van een minimum aan waarnemingen (groepen). Werden tot 1978 zo om de drie jaar één of hooguit twee groepen waargenomen, vanaf 1978 hebben we ons vrijwel ieder jaar mogen verheugen in een groot aantal groepen. Hoe de herfsttrek in de komende jaren zal verlopen zullen we moeten afwachten. In hoeverre hier sprake is van een blijvend verschijnsel en/of welke invloed bepaalde weersomstandigheden hierop hebben wordt pas duidelijk wanneer de waarnemingen en de weerssituatie zorgvuldig worden geregistreerd.

Het aantal voorjaarswaarnemingen uit het werkgebied ligt beduidend lager (tabel 2). De terugtrek naar de broedgebieden geschiedt in betrekkelijk korte tijd en vindt, nog méér dan in het najaar, over de oostgrens van ons land plaats (Glutz von Blotzheim 1973, SOVON 1987). De voornaamste trekbaan over het werkgebied loopt over het zuidoosten van Hilversum, via Eemnes richting de Eemmond. Deze route lijkt tót 1970 meer in trek te zijn geweest dan dat ze tegenwoordig is. Meer recente waarnemingen komen uit het oostelijk Vechtplas-sengebied en het kustgebied tussen Muiderberg en Huizen. Desondanks zijn van de periode 1980-1988 slechts vier voorjaarswaarnemingen bekend. Terwijl het aantal najaarswaarnemingen is toegenomen, lijken de waarnemingen in het voorjaar juist af te nemen. Een oorzaak hiervoor is niet aan te wijzen. Dit zou landelijk onderzocht moeten worden.

Alle bekende waarnemingen (groepen) sinds 1931 en het maximum aantal waargenomen exemplaren worden vermeld in onderstaande tabel.

Tabel 2. Waarnemingen van de Kraanvogel per maand (1931 t/m 1988)

maand	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
aantal waarn.	-	4	11	7	5	-	1	2	4	24	23	5
aantal exempl.	-	264	221	31	8	-	6	14	64	1156	594	161

De huidige status van de Kraanvogel, doortrekker in zeer klein tot vrij groot aantal (d.i. tót 1000 exemplaren op één dag waargenomen; Van Klaveren in Jonkers et al 1987), blijft onveranderd.

Slot.

In de herfst van 1988 is boven het werkgebied van de VWG een groot aantal Kraanvogels waargenomen. Het totaal van deze herfst overtreft zelfs dat van het topjaar 1982, toen in Nederland grote aantallen Kraanvogels werden gezien. Bij de bewerking van de gegevens is het belang van het nauwkeurig vermelden van aantal, tijd en vliegrichting weer duidelijk gebleken. Nauwkeurige registratie van de gegevens door de waarnemer bespaart de onderzoeker, c.q. bewerker, niet alleen een hoop tijd en moeite, maar is ook van groot belang voor het onderzoek zelf. Met name door deze gegevens kunnen dubbeltellingen worden geëlimineerd. Hierdoor worden resultaten betrouwbaarder. Tot slot doe ik hierbij een beroep op alle leden om bij het waarnemen van Kraanvogels in de toekomst de gegevens, met inachtneming van het bovenstaande aan mij toe te zenden of op waarnemingskaartjes te zetten. Adres van de schrijver: Berkenhof 3, 1241 VP Kortenhoef.

Literatuur;

- Glutz von Blotzheim, U.N., K.M.Bauer & E.Bezzel 1973. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 5. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt a.Main
- Jonkers, D.A., R.A.Kole & J.Taapken 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Avifauna van het Gooi, de Vechtstreek en de Eempolders. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.
- Klaveren, F.van 1983. Herfsttrek van Kraanvogels (*Grus grus*) in het Gooi 1982. *Korhaan* 17 (1): 13-18
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels.

